13/07/2019

ΦΩΤΗΣ ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ: 13 Ιουλίου 1895 εγεννήθη ο σπουδαίος του Ελληνισμού και της Ορθοδοξίας

/ Ορθόδοξες Προβολές

Γεννημένος στο Αϊβαλί της Μικράς Ασίας το 1895, ο Κόντογλου αναδείχθηκε σε έναν από τους κορυφαίους Έλληνες ζωγράφους και πνευματικούς δημιουργούς του 20ού αιώνα. Αναζήτησε την «ελληνικότητα», δηλαδή μία αυθεντική έκφραση, επιστρέφοντας στην ελληνική παράδοση, τόσο στο λογοτεχνικό όσο και στο ζωγραφικό του έργο.

Είχε σημαντικότατη συμβολή στον χώρο της βυζαντινής εικονογραφίας. Σήμερα θεωρείται ως ένας από τους κυριότερους εκπροσώπους της «Γενιάς του ’30». Μαθητές του ήταν ο Γιάννης Τσαρούχης, ο Νίκος Εγγονόπουλος, κ.ά. Το 2015 ορίστηκε Έτος Φώτη Κόντογλου με αφορμή τα 50 χρόνια από το θάνατό του, τον Ιούλιο του 1965.

«Ο Φώτης Κόντογλου ανήκει σε κείνη την προνομιούχα κατηγορία των δημιουργών, που κανένας κριτικός δεν έθεσε υπό αμφισβήτηση τα πλούσια ταλέντα του», γράφει η Έλλη Αλεξίου στο βιβλίο της «Έλληνες Λογοτέχνες, Δοκίμια Ι» και συνεχίζει για τη διττή καλλιτεχνική φύση του Κόντογλου «…όχι μόνο δεν αμφισβητήθηκαν τα ταλέντα του, αλλά πολλοί υπάρχουν θαυμαστές του, που ερίζουν μεταξύ τους υποστηρίζοντας άλλοι πως στον Κόντογλου υπερέχει ο

συγγραφέας και άλλοι πως στον Κόντογλου υπερέχει ο ζωγράφος. Η τέτοια διχογνωμία τι αποδεικνύει; Πως ο Φώτης Κόντογλου υπήρξε και δυνατός συγγραφέας και δυνατός ζωγράφος».

Το ζωγραφικό του έργο

Η περίοδος της μονοχρωμίας (1910–1925)

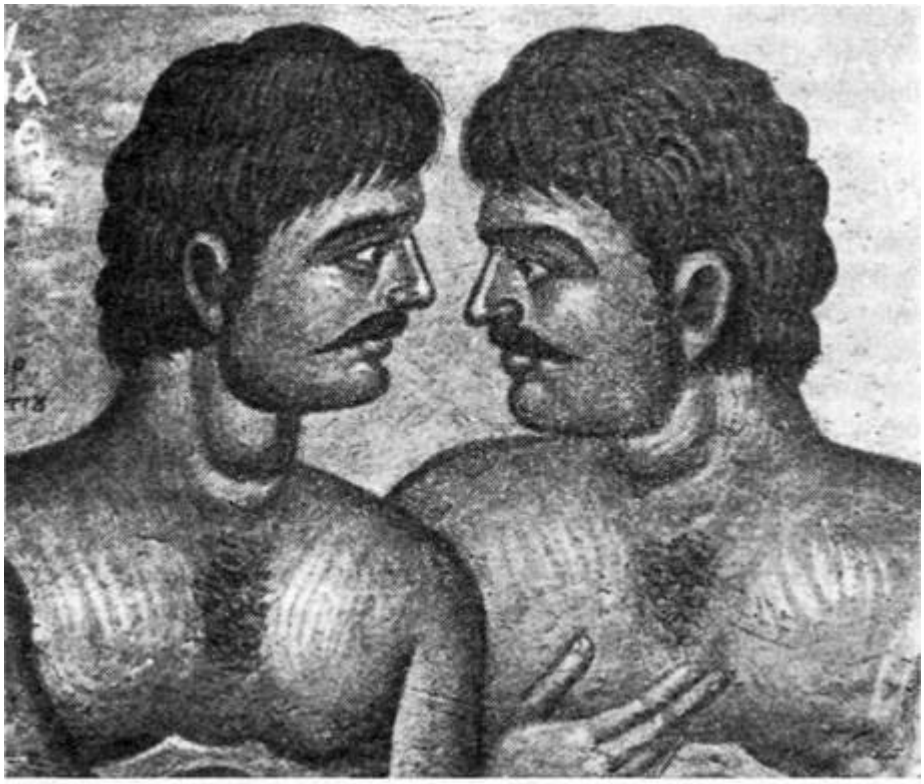

Κατά τη διάρκεια των παιδικών και εφηβικών του χρόνων δεν είχαν εκδηλωθεί ερεθίσματα από τη βυζαντινή ζωγραφική. Η πρώτη χρονολογημένη ζωγραφιά του, με τίτλο Αγία Παρασκευή, ανάγεται στα 1912, όταν ήταν δεκαεπτά ετών. Ίσως να είναι παλιότερη η Καθιστή γριά, γύρω στα 1910, όταν ήταν δεκαπέντε ετών. Όταν ήταν φοιτητής στη Σχολή Καλών Τεχνών ήρθε σε επαφή με το κλίμα της Σχολής του Μονάχου. Το γεγονός πως είχε καταρτίσει συλλογή με έργα από γερμανικές καλλιτεχνικές εκδόσεις των Γύζη, Λέμπαχ, Μπίκλιν, Στουκ, Κλίνγκεργκ, φανερώνει την μη απόρριψη της ακαδημαϊκής ζωγραφικής εκ μέρους του.

Η περίοδος εργασίας του στο φωτογραφείο επηρέασε την τεχνοτροπία των έργων του: μαλακοί σκιοφωτισμοί, ασπρόμαυρο μαλακό πλάσιμο (Η Ολλαντέζικη πίπα 1918, προσωπογραφία Ευστράτιου Αγγελέλη, 1938). Την εποχή που βρισκόταν στο Παρίσι περιορίστηκε στην εικονογράφηση βιβλίων και περιοδικών. Όταν επέστρεψε στο Αϊβαλί και μετά πρόσφυγας στην Ελλάδα θεματικά ασχολήθηκε με προσωπογραφίες, όπως των λογοτεχνών Βάσου Δασκαλάκη, Δημοσθένη Βουτυρά, Μάρκου Αυγέρη, Νίκου Βέλμου, Μένου Φιλήντα, το Άγιον Όρος και τοπία. Η τεχνοτροπία των έργων του αυτής της περιόδου είναι ασπρόμαυρη.

Το 1923 επισκέφτηκε το Άγιον Όρος που ως χώρος καλλιτεχνικής έκφρασης επηρέασε βαθύτατα τον Κόντογλου. Στη διετία 1923-24 ζωγράφιζε ελάχιστα έργα με χρώμα: πορτραίτα (ο λογοτέχνης Στρατής Δούκας) και μια θρησκευτική

σύνθεση, τη Βάπτιση, η οποία, αν η χρονολογία του 1923 είναι ακριβής, αποτελεί την πρώτη εικόνα του Κόντογλου.

Η περίοδος της βυζαντινής χρωματουργίας

Από το 1926 ξεκίνησε συστηματικότερα τη χρήση χρωμάτων, εκτός από την εικονογράφηση βιβλίων όπου συνέχιζε την ασπρόμαυρη τεχνική, ενώ υιοθετώντας την τεχνική και τεχνοτροπία της βυζαντινής και μεταβυζαντινής παράδοσης και της λαϊκής τέχνης ζωγράφιζε κοσμικά θέματα.

Η δημιουργική δεκαετία (1930–1940)

Το 1931 συνόδευσε τον αρχαιολόγο Αδαμάντιο Αδαμαντίου στη Σπάρτη και ήρθε έτσι σε επαφή με τη ρωμαϊκή ζωγραφική, εμπλουτίζοντας τη θεματολογία του τόσο στους φορητούς πίνακες όσο και στο μνημειακό έργο του. Το 1932 τοιχογράφησε το σπίτι του οργανώνοντας τις τοιχογραφίες κατά τη διάταξη των μεταβυζαντινών εκκλησιών, ζωγραφίζοντας τον τοίχο από την οροφή μέχρι το δάπεδο και χωρίζοντάς το με κόκκινες ταινίες σε τέσσερις άνισες ζώνες.

Την ίδια περίοδο ανέλαβε να ζωγραφίσει ένα σύνολο εικόνων για το επιστύλιο της Κοίμησης της Θεοτόκου στο Μοναστηράκι, και σχεδίασε παράσταση του Αγίου Διονυσίου Αρεοπαγίτη για την ψηφοθέτησή του στον ομώνυμο ναό της Αθήνας. Συνέθεσε προσωπογραφίες Ελλήνων (Πρεβελάκης, Εγγονόπουλος) και ξένων, Αιγυπτίων προσωπικοτήτων.

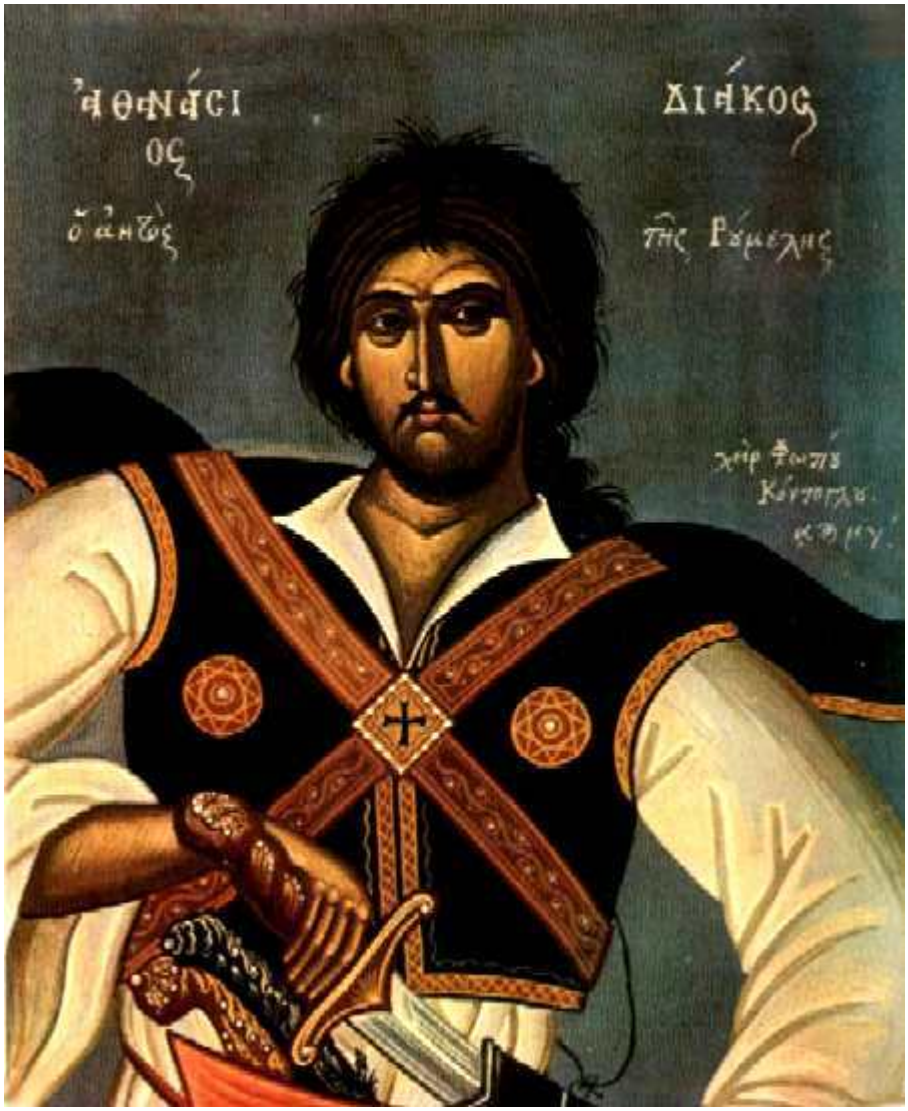

Τα χρόνια της μεγάλης παραγωγής στην εκκλησιαστική ζωγραφική (1950–1965)

Ιδιαίτερα γόνιμη χαρακτηρίζεται η τελευταία περίοδος της καλλιτεχνικής ζωής του. Τα έργα της μνημειακής και φορητής εκκλησιαστικής ζωγραφικής του υπερτερούν αριθμητικά της κοσμικής ζωγραφικής του. Αγιογράφησε ενοριακές εκκλησίες, ιδιωτικά παρεκκλήσια και μεγάλο αριθμό φορητών εικόνων.

Τα έργα του, που έχουν εκτεθεί σε μεγάλες εκθέσεις του εσωτερικού και του εξωτερικού, βρίσκονται σήμερα σε μουσεία, πινακοθήκες και ιδιωτικές συλλογές.

Παράλληλα, ο Κόντογλου όμως υπήρξε προικισμένος συγγραφέας, υπέρμαχος της Ορθοδοξίας και της ελληνικής παράδοσης, λάτρης της

ελληνικής φύσης και μέγας θαλασσογράφος. Αυτά τα θέματα πραγματεύεται στα βιβλία του και σε πάνω από τρεις χιλιάδες άρθρα του, δημοσιευμένα σε εφημερίδες και περιοδικά. Με ζέση, γνώση, δυνατό λόγο, μα πάνω απ’ όλα με μεγάλη καρδιά.

«Θεόρατοι τοῖχοι γιομάτοι μεγάλες παραθύρες, σκουργιασμένοι, σάπιοι, σαραβαλιάζουνται μέρα με τη μέρα. Κάθε τόσο ξεκολλᾶ ἀπο πάνω τους ἕνα κομμάτι και πέφτει μονοκόμματο στη γῆς. Τα κοτρώνια γυρίζουνε πάλε πίσω στη μάννα τους, ἀγνώριστα, σαν τήν πέτρα τοῦ βουνοῦ...

Στίς μεριές πού᾽χε τό χτίριο ξύλα ἀπόμεινε ἡ τρύπα ἀδειανή γιατί σάπισε τό ξύλο. Πρῶτα ἔλειωσ᾽ ὁ ἄνθρωπος πού τά ὥριζε, ὕστερα τά ροῦχα του, ὕστερα τά ξύλα κι ὕστερα σκορπίσανε κ᾽ οἱ πέτρες κ᾽ ἔτσι ξεκουραστήκανε οὖλοι τους. Οἱ σκεπές καί τά πατώματα βουλιάξανε γλήγορα κι ἀπομείνανε μόνο οἱ τέσσεροι τοῖχοι καί τοῦτοι πάλε πιάσανε καί λειώνανε πιό πολύ κατά τό μέρος τῆς νοτιᾶς.

Κατά τό βοριά ἡ γωνιά ἀγαντάρει πολλά χρόνια ὑστερώτερα, ὡς πού ἀπομένει ὁλόρθη μία κολόνα ντουβάρι, κι ἀνεμοδέρνεται, κι ὁλοένα λιγνεύει, κι ὁλοένα ξεκοκκαλιάζεται, κ᾽ ἔρχεται σ᾽ ἕναν λογαριασμό πού ἡ φύση τό ᾽χει πλιά ντροπή της νά δώσῃ παραγγελιά σέ κανένα ἀπ᾽ τ᾽ ἀντρειωμένα παλληκάρια της, γιά στόν ἀγέρα, γιά στόν σεισμό, γιά στ᾽ ἀστροπελέκι, ν᾽ ἀποτελειώσουνε ἕναν τέτοιον ἀντίμαχο. Τότες πετᾶ ἕνα κοράκι καί πάει κι ἀλαφροκάθεται στήν κορφή κείνης

τῆς κολώνας, καί κεῖ πού κάνει νά τανίσῃ τή φτερούγα του γιά νά ψειριστῇ, μονομιᾶς ξεκλειδώνουνται οἱ πέτρες καὶ κουτρουβαλιάζουνται μ᾽ ἕναν κούφιο σαματᾶ, πού λές πώς χωνεύουνε μέσα στή γῆς…»

[Μυστράς, από το βιβλίο Ταξείδια» (1928)]

Πιάνει την ύλη και την κάνει πνεύμα, του δόθηκε μια στάλα ζωή και την κάνει αθανασία…Ο Κόντογλου θαρρώ πως το ξέρει (πως θα μείνει αθάνατος). Γι’ αυτό τα μάτια του λάμπουν. Κι είναι τα χέρια του γεμάτα ανυπομονησία και δύναμη. Κι όταν τον παρασφίξει η πίκρα, αρχινάει και ψέλνει ένα τροπάρι: « Τη Υπερμάχω στρατηγώ τα νικητήρια…» Ή « Σιγησάτω πάσα σαρξ βροτεία». Κι η πίκρα ξορκίζεται , κι η γης μετατοπίζεται, κι ο Κόντογλου με τα σγουρά μαλλιά του, με τα μεγάλα του μάτια μπαίνει ολάκερος στον Παράδεισο…(Έλλη Αλεξίου «Έλληνες Λογοτέχνες, Δοκίμια Ι»)

Το 1948 έλαβε το β’ βραβείο θρησκευτικής ζωγραφικής στα πλαίσια της Πανελλήνιας Καλλιτεχνικής Έκθεσης στο Ζάππειο. Το 1960 του απονεμήθηκε ο Ταξιάρχης του Φοίνικος. Τιμήθηκε ακόμη με το Βραβείο της Ακαδημίας Αθηνών (1961) για το βιβλίο Έκφρασις της Ορθοδόξου Εικονογραφίας, με το Βραβείο «Πουρφίνα» της Ομάδας των Δώδεκα (1963) για το βιβλίο Το Αϊβαλί, η πατρίδα

μου και με το Εθνικό Αριστείο Γραμμάτων και Τεχνών της Ακαδημίας Αθηνών για το σύνολο του έργου του.

Εκοιμήθη το 1965 στην Αθήνα.

ΠΗΓΗ: iellada.gr